

FOKUS

på tidlig innsats

Tiltak

Måltidet

Et barnehagemåltid kan for enkelthetens skyld deles i to. Den første delen av måltidet er vanligvis godt strukturert og rutinepreget. Alle barna har faste plasser, det synges for maten, og det er ofte gode rutiner og prosedyrer i forhold til hvordan man ber om mat, eller blir servert mat fra de voksne. Måltidet er en kontekst med mange «høyverdige målsettinger. Barnet skal lære seg bordskikk, turtaking, de skal lære å «be pent..», de skal bli mett, de skal øve på å smøre sine egne skiver, tømme melk i glasset osv. For mange barn er det uproblematisk å ha alle disse målene, men for urolige barn som sliter med konsentrasjon og oppmerksomhetsproblematikk blir det viktig å spørre seg «hva er målet med denne aktiviteten»? Er det at barnet skal bli mett, eller at det lærer seg å smøre på sin egen mat? Det vil være hensiktsmessig å reflektere over hvilke mål som skal prioriteres til en hver tid for det enkelte barnet.

For barn med uro og oppmerksomhetsvansker ser vi ofte at den første delen av måltidet fungerer bra. Problemene oppstår når en går over i den andre delen av måltidet der det mer rutinepregede tar slutt og strukturen blir friere. I denne delen av måltidet stilles det større krav til barns sosiale ferdigheter og barnets språk og kommunikasjonsferdigheter. Studier viser at barn med ADHD ofte har store språkvansker. Språkvanskene hos disse barna skiller seg likevel fra barn med spesifikke vansker, da barn med AD/HD først og fremst har store vansker i forhold til språkets pragmatiske side. Pragmatiske språkvansker handler i hovedsak om den sosiale bruken av språket og i mindre grad om den tekniske delen knyttet til språket. Barnets sosiale ferdigheter vil på bakgrunn av dette bli påvirket av deres evne til å forstå språkets pragmatiske side.

Organisering

Hvis man har barn med uro og konsentrasjonsvansker i gruppen blir det viktig å vurdere om det er behov for å gi den andre delen av måltidet et innhold og forutsigbar struktur, slik at barnets vansker i forhold til kommunikasjon og sosialt samspill kommer mindre til uttrykk.

Når det gjelder organisering av måltidene er det mange spørsmål som bør overveies og drøftes i personalgruppen. Her er noen forslag til drøfting som bør være bevisste valg om hvilken organisering som velges og hvorfor.

- Hvis det alltid oppstår problemer under måltidet etter en gitt tid, kan dette være en indikator på at måltidet varer for lenge?
- Det er også viktig å drøfte hvor lenge barna skal sitte med bordet etter at de er ferdig. Hvor lenge skal et måltid vare?

- Vil det stille mindre krav til «small talk», hvis den andre delen av måltidet får et innhold som høytlesning, fortelling og leker som «mitt skip er lastet med»

Mange urolige barn med manglende impuls kontroll fremstår ofte som klønete eller vimsete motorisk. De dulter lett borti ting eller andre personer, de kan ha vansker med å bruke riktig «kraft» i ulike bevegelser og handlinger, eller de kan velte ting eller søle mye. Det er derfor viktig å reflektere over barnets plassering.

- Det skaper forutsigbarhet når barna har faste plasser. Det viser seg ofte hensiktsmessig at barnet med uro og oppmerksomhetsvansker sitter ved en ende. Det bør også vurderes hvilke barn som sitter skal sammen og har positiv innvirkning på hverandre. Er det lurt at det urolige barnet sitter ved siden av en voksen slik at den voksne kan være i beredskap og forebygge?
- Har barnet god nok plass rundt seg? Kan vi fjerne ting på bordet som kan veltes eller dultes bort i? Går det bedre hvis barnet har kopp med drikkelokk på? Blir det lettere hvis fat og glass er av type «anti-skli»?

Voksenrollen

Dersom barnet sliter i den delen av måltidet der det kreves mer i forhold til «small talk», kan det være viktig å reflektere over hvordan en som voksen i større grad kan involvere seg i samtalen uten å ta full styring. Det må drøftes hvordan vi kan hjelpe barnet med oppmerksomhetsvansker å holde tråden.

Kan det kompenseres for barnets vansker hvis vi forenkler og oppsummerer det de andre barna sier? Hvordan kan vi oppsummere og forklare ting dersom det som sies er tvetydig? Hvordan kan den voksne hjelpe til i forhold til turtakning? Hvordan kan den voksne bidra til at det er en viss struktur i samtalen? Kan den voksne hjelpe med å avgrense tema i samtalen?

Frilek

Temaet frilek defineres her som en aktivitet der barnet selv velger hvem de skal være sammen med, hva de skal gjøre og til en viss grad hvor de vil leke. Å sette inn tiltak i forhold til frilek kan kanskje for noen virke rart, da tilrettelegging av frilek kan oppfattes som tilsvarende det som beskrives under temaet tilrettelagt aktivitet. Selv om frileken har en viktig funksjon og kan være en fin mestringsarena, ser vi likevel at mange barn med uro, høyt aktivitetsnivå og oppmerksomhetsvansker ikke mestrer denne aktiviteten. Disse barna trenger derfor ofte støtte og tilrettelegging for å mestre frileken.

Generelt har frileken en viktig funksjon for barns utvikling. Det ville være uheldig om frileken ble erstattet med for mye styring og voksen involvering. Her foregår det viktig sosial trening der barnet får utvidet og utviklet sitt lekerepertoar. Barna tar sine valg og får leke med den aktiviteten og med de barna som de helst ønske. Dette medfører at barna ofte leker med det de er flinke til og får mulighet til å vise dette til andre. Frileken kan derfor for barn flest være en fin arena for å mestre. Dette er imidlertid krevende situasjoner hvor det kan være vanskelig å få oversikt. Det stilles blant annet krav til fleksibel oppmerksomhet, å være god til planlegging og organisering for å mestre denne arenaen på selvstendig vis. Det blir derfor viktig å vurdere hvilke støttebehov urolige barn med oppmerksomhetsvansker trenger for å oppleve mestring.

Organisering

Selv om begrepet frilek gir inntrykk av lite struktur, er det også for denne aktiviteten viktig at barna kjenner lekens rammer. Før barna setter i gang med leken/aktiviteten kan det med fordel legges inn i strukturen at det gjøres avtaler med barna om hva de skal gjøre. Reglene for frileken bør også være tydelig og definert for barna. Når vi snakker om rammer, handler dette om:

- tilgjengelig materiell
- tid
- rom
- hvilke barn og voksne som er til stede

Det er viktig at barna faktisk vet hva de kan leke med og hvor de kan leke. For barn med oppmerksomhetsvansker kan det fort bli uoversiktlig og forstyrrende dersom det blir for mange valg og ett for stort område å leke på.

Det må gjerne vurderes hvordan utvalg av materiell og leker kan begrenses, slik at de ikke til stadighet får nye impulser og blir avledet, så det blir vanskelig og «stå» i leken.

Enkelte barn er sansevare for lyd og synsinntrykk. I den grad det er mulig bør det også vurderes hvordan andre forstyrrende inntrykk kan begrenses for barnet.

Frilek kan for mange være høydepunktet på dagen, mens for noen er dette et krevende tidspunkt på dagen. Det er derfor viktig at personale tenker nøye igjennom tidspunktet på dagen som frileken utøves.

Det bør vurderes om frileken skal gjennomføres når barnet med oppmerksomhetsvansker vanligvis er mest opplagt. Ettersom dette også er en krevende aktivitet er det viktig at frileken ikke bare er noe som fyller dagen, men som planlegges metodisk slik at barna har forutsetninger for å lykkes.

Videre er det viktig å vurdere hvor lenge denne aktiviteten skal holde på. Som et ideelt prinsipp i forhold til alle aktiviteter, er det viktig å avslutte aktiviteter før det har gått for langt og mens «leken er god». Barn er ulike i forhold til hvor lenge de kan leke fritt, og det må derfor tas høyde for dette under planlegging, slik at barn i risikozonen ikke alltid avslutter leken med en konflikt og tapsopplevelse.

Voksenrollen

Under frileken er det avgjørende at det er voksne i nærheten som er tilgjengelig for barna. Et viktig prinsipp vil være at den voksne bør fremstå som «usynlig», og som trer frem når behovet trengs.

Det kan være behov for å vise barna hvor materiell befinner seg og vise hvordan materiell skal brukes. Det vil også være behov for å hjelpe barna inn i leken og mange barn vil oppleve det som positivt hvis den voksne aktivt tar del i den frie leken. Aktiv deltakelse kan være en fin måte nettopp å hjelpe barnet inn i leken, for så gradvis trekke seg ut når en ser at barna er kommet godt i gang. Selv om prinsippet om «usynlighet» når det går bra er et godt utgangspunkt kan det være viktig å reflektere over hvor usynlig vi skal være.

De barna vi fokuserer på, lærer som barn flest sosial kompetanse både gjennom modellering og gjennom positive tilbakemeldinger. Når disse barna sliter i frilek har de et stort behov for konkret bekreftelse i den aktuelle situasjonen når atferden er konstruktiv og de gjør det bra. Det blir derfor viktig å reflektere over når en skal tre ut av «usynligheten» for å gi barna den bekreftelsen de trenger uten at dette blir forstyrrende for frileken.

Tilrettelagte aktiviteter

«Tilrettelagte aktiviteter» defineres her som en lek eller aktivitet med tydelig struktur, som de voksne i hovedsak planlegger, forbereder, er ansvarlige for å organisere og gjennomføre. De voksne gir også føringer og støtte til barnegruppen underveis i aktiviteten. Barn og voksne har tydelige rammer og vet hva som skal skje og hva de skal gjøre. Under slike aktiviteter kan kontekstens struktur ha betydning for mestring for barn med høyt aktivitetsnivå, konsentrasjon og oppmerksomhetsvansker. De tilrettelagte aktivitetene har tydelige rammer og er som regel lettere for barn med disse vanskene å mestre enn ustrukturerte aktiviteter.

Det er likevel utfordringer for barn med manglende impuls kontroll og oppmerksomhetsproblematikk i samspillet med de andre barna, som for eksempel å vente på tur, det kan være utfordrende å dele på leker og materiell eller de kan ufrivillig dulte bort i andre.

Utfordringene for de voksne kan være å se behovet for deltaking og involvering på en balansert måte gjennom å være tydelig og allikevel ikke være dominerende.

Tilrettelagt lek og aktivitet legges ofte opp som en lærings situasjon. Målene er gjerne direkte knyttet opp til den planlagte aktiviteten. Dersom den planlagte aktiviteten eksempelvis er en formingsaktivitet, er målet gjerne knyttet til finmotorisk trening, å produsere noe og lignende.

Når de fleste tilrettelagte aktivitetene er knyttet til spesifikke målsetninger, må en vurdere disse målene opp i mot mer generelle målsetninger som preger barnehagens daglige virke. Dette kan være å vente på tur, sende videre materiell, kunne be om hjelp, kunne vise eller hjelpe et annet barn, rose eller si noe hyggelig (en «frase») til et annet barn.

Organisering

Det må reflekteres over hvilke rammefaktorer som blir viktige og hva som skal til for at barnet med høyt aktivitetsnivå og oppmerksomhetsvansker skal oppleve glede og mestring gjennom tilrettelagt lek og aktivitet. Viktige diskusjonstemaer kan være:

- Hvor store kan gruppene være? Kan det foretas en skjevdeling slik at det er færre barn i den gruppen som barnet med oppmerksomhetsvansker befinner seg i? Flere anbefaler små grupper på maks 4 barn.
- Når gruppesammensetning skal bestemmes bør det vurderes hvem matcher barnet som har oppmerksomhetsvansker sammen med (voksne og barn)?
- Hvis aktiviteten foregår innendørs bør det vurderes hvilket rom er mest skjermet for forstyrrelser og stimuli? (Lyd, akustikk, gjennomgangstrafikk, vinduer) Skal det

ryddes vekk materiell og utstyr i nærheten som kan avlede? Kan det unngås at det skjer andre aktiviteter i umiddelbar nærhet?

- Tidsperspektiv – Hvor lenge forventes at barnegruppen skal holde på med aktiviteten? Hvor lenge kan en forvente at barnet med oppmerksomhetsrelaterte vansker blir værende i aktiviteten? Skal det lages en plan B for alternativ aktivitet hvis tidsperspektivet blir for lenge?

Voksenrollen

For at mestring kan foregå for barn med ADHD relaterte vansker kreves ofte stor grad av tilrettelegging, vokseninvolvering og deltakelse under aktivitetene.

Det kreves videre at en voksen er ansvarlig for at det enkelte barnet har oversikt og er forberedt på hva som skal skje. Er det tilstrekkelig at informasjonen med visuell støtte blir gitt felles i en samling eller må dette barnet ha individuell beskjed i tillegg?

Den voksne er ansvarlig for at aktiviteten er forberedt, tilrettelagt og tilpasset på en slik måte at vi er sikre på at barnet med oppmerksomhetsrelaterte vansker har en sjanse for å mestre aktiviteten.

Dersom den tilrettelagte aktiviteten er en formingsaktivitet vil det for eksempel være lurt å hjelpe barnet i gang, gjerne gi barnet et påbegynt produkt som de selv kan fullføre med støtte og oppmuntring. Ved å gi barnet som sliter et halvferdig eller påbegynt produkt sikrer vi at barnet også får et produkt å være stolt av.

Overganger

Overganger er de situasjonene der vi gjør et skifte i aktivitetene. Det kan være vanskelig å avgrense og definere en overgang, da overgangen ofte begynner i den aktiviteten som skal avsluttes, og går over i den aktiviteten som skal startes opp.

Overgangene handler om å «lande» eller avslutte en aktivitet og komme i gang med en annen aktivitet. Disse situasjonene kan være kaotiske. For barn med manglende impuls-kontroll, høyt aktivitetsnivå, konsentrasjons – og oppmerksomhetsvansker blir dette ofte en konfliktsituasjon. Det kan være utfordrende å ivareta barna på en god måte gjennom en situasjon som kan være kaotisk, støyende og uoversiktlig.

Organisering

Overgangssituasjonene er også meget kritiske i forhold til hvordan vi gir beskjeder og informasjon. For å lykkes med overganger er det viktig at barna forberedes og får en oversikt over situasjonen. Dersom forberedelsene gis muntlig og med visuell støtte, er sannsynligheten stor for at barn med oppmerksomhetsproblematikk får med seg informasjon om hva som skal skje. Det er viktig å vurdere hva det enkelte barn med oppmerksomhetsproblemer trenger av forberedelser. Noen barn trenger flere og hyppige forberedelser for å avslutte.

For barn i barnehagealder og for barn med uro og oppmerksomhetsproblematikk spesielt, kan tidsbegrepet ofte være vanskelig. Å fortelle barnet at det er 5 minutter igjen, er for mange et for lite konkret bilde på hvor lenge det er igjen av aktiviteten. Hvis barnet formidles hvor mange eller hvilke aktiviteter som det rekker og kan gjøres innen 5 minutter, vil det trolig oppleves mer konkret og forståelig.

Når barna skal forberedes om at det er tid for å avslutte en aktivitet, er det også viktig å finne balansen mellom NOK og FOR MYE. For lite forberedelse medfører ofte at barnet med vansker får problemer med å avslutte på en god måte. For mye forberedelse kan for noen av disse barna virke forstyrrende og masete og på den måten føre til at aktiviteten ikke blir avsluttet godt.

Overgangssituasjonene er ofte preget av beskjeder og informasjon. Her blir det viktig å sikre at en faktisk har barnas oppmerksomhet, som for eksempel å gi et tydelig og avtalt signal, når vi gir informasjon. Mange barn med oppmerksomhetsvansker vil i aktiviteter som er fengene gå veldig inn i aktiviteten de holder på med. Deres oppmerksomhet virker ensporet og kan være det vi kaller overfokuset, og på den måten være ganske utilgjengelig for både impulser utenfra og nye kollektive beskjeder.

Barn med høyt aktivitetsnivå og oppmerksomhetsrelaterte vansker profiterer ofte på en fast og kjent struktur. Dersom en lykkes med å organisere barnehagedagen etter et forholdsvis fast program, vil dette også bidra til mer kjente og forutsigbare overganger.

I overgangssituasjoner vil det ofte oppstå venting. Det er viktig å tilstrebe at barn med høyt aktivitetsnivå i minst mulig grad har ventetid. For å forebygge tapsopplevelser og mulige konfliktsituasjoner kan «ventetiden» for disse barna med fordel fylles med et konkret gjøremål eller en planlagt og strukturert aktivitet.

For mange barn, både med og uten vansker vil det være til stor hjelp med en visualisert dagsplan som tydeliggjør strukturen på dagen. Også i forhold til overganger er det viktig å reflektere over hvordan en slik plan skal se ut for å være mest mulig støttende for de barna som trenger det mest. En bør derfor prøve seg litt frem.

- Viktige spørsmål blir hvordan planen skal se ut?
- Hvor mye visualisering?
- Hvor detaljert skal planen være? Små justeringer på disse områdene kan gjøre store utslag om planen oppleves nyttig og støttende.

Voksenrollen

Under avviklingen av en overgangssituasjon bør de voksne først og fremst ha avklart på forhånd hvem som gjør hva, hvordan og hvor er det mest hensiktsmessig at de voksne fordeler seg for at situasjonen skal bli mest mulig oversiktlig.

Overgangssituasjonene er også meget kritiske i forhold til hvordan vi gir beskjeder og informasjon. Er vi sikre på at barna vet hva som skal skje, hva de skal gjøre og hva som skal skje etterpå? I forhold til arbeid med voksenrollen kan det være nyttig å reflektere over hvor god vi er på enkel og tydelig kommunikasjon. Her presenteres viktige prinsipper som:

- En beskjed om gangen
- En informasjon om gangen
- En forventning om gangen
- En oppgave om gangen
- En instruksjon om gangen

Det er ganske vanlig at en beskjed egentlig inneholder mange beskjeder. Eksempelet under er ikke uvanlig og krever bevissthet hos den voksne for å registrere at dette er noe vi ofte gjør:

«Da kan vi avslutte leken og starte rydding. Når vi er ferdig med rydding kan alle vaske hendene før de setter seg på sin plass, for nå er det mat»

Når en ser nærmere på beskjeden over ser vi at den inneholder 5 ulike beskjeder.

1. avslutte leken
2. begynne å rydde
3. vaske hendene
4. sette seg på plassen
5. spise

Problemet med denne type beskjeder er at barn med AD/HD relaterte vansker sjelden får med seg alle disse del-beskjedene. De får kanskje med seg en eller to av disse beskjedene. I dette konkrete eksempelet kan resultatet bli at barnet avslutter leken, og setter seg ved bordet uten å delta i rydding og håndvask.

I tillegg er det viktig å reflektere over våre formuleringer i disse situasjonene. Er vi konkrete og entydige eller formulerer vi oss på en slik måte at barna misforstår eller må gjette hva vi legger i det vi sier? Beskjedene bør først og fremst være veiledende for barnet i form av at vi forteller barnet helt konkret hva de skal gjøre, og i mindre grad hva barnet ikke skal gjøre.

Følgende eksempel kan illustrere dette.

En jente på tre år satt med bordet og spurte om hun kunne få mer juice. Den voksne svarte ja, og jenta løftet glasset opp og holdt glasset høyt opp over bordet mens hun sang. Den voksne ville at jenta skulle sette glasset ned på bordet, og flytte hånden vekk. Erfaring tilsa at jenta kom til å ta glasset til seg før den voksne var ferdig å helle oppi. Ettersom jenta i tillegg virket uoppmerksom, fikk jenta beskjed om å slutte å tulle. Jenta fortsatte på samme måte, og gjentok at hun ville ha mer juice. Den voksne ble litt provosert og sa at hun ikke fikk mer juice før hun sluttet å tulle. Tilslutt sa den voksne «sett glasset på bordet, og ta armen vekk». Jenta fulgte umiddelbart opp beskjeden.

Jenta ville på ingen måte være provoserende eller vrang, hun forsto bare ikke hva den voksne mente med «slutte å tulle».

Garderobe

Garderobesituasjonen er ofte en hektisk situasjon der flere barn og voksne er samlet på et avgrenset areal. Det blir lett støyende og noen barn lar seg lett avlede og kan ha vansker med å konsentrere seg om hva de egentlig skal gjøre. Personale bør derfor ha en diskusjon om hvordan organiseringen bør gjennomføres og hvordan ivareta barnas behov i en slik situasjon.

Når barna skal ut er det gjerne et overordnet mål for garderobesituasjonen at de får på seg klær som er egnet for uteaktiviteten, vær og temperatur. Utover dette er det langsiktige læringsmålet vanligvis i denne konteksten selvstendighet for av og påkledning.

For barn med konsentrasjons og oppmerksomhetsvansker kan målet om selvstendighet ofte være krevende og langt fram i tid. Og mange vil i liten grad være i stand til å vurdere hva de bør ha på seg, og trenger derfor en klar beskjed om hva de skal ta på seg.

I tillegg vil en del av disse barna ha motoriske vansker og sekvenseringsvansker som medfører at selve av og påkledningen tar lang tid og er komplisert for dem å mestre. Dersom barnet bruker veldig lang tid i garderoben, må det vurderes om målet om selvstendighet er viktigere enn at barnet kommer seg raskt ut av garderoben og får tatt del i aktiviteten som venter ute. Dersom barnet alltid blir sist ferdig og opplever at leken allerede er i gang når de kommer ut, kan det i mange tilfelle være viktigere at barnet får hjelp til påkledning. Når arbeidet med selvstendighet skal prioriteres, kan ha begrepet selvstendighet med fordel operasjonaliseres til konkrete delmål og ukemål, for eksempel at barnet i løpet av en tidsperiode skal lære å ta støvler på riktig fot.

Det vil ofte være hensiktsmessig å lage en plan for avtrapping av hjelp; fra full hjelp og støtte fra en voksen, til delvis hjelp og til full selvstendighet med av og påkledning.

Organisering

Det kan med fordel drøftes i personalgruppen hvordan vi best mulig kan legge til rette for at garderobesituasjonen skal bli et godt sted å være under av – og påkledningen.

Hvis det skal tilrettelegges for en lærings situasjon må det reflekteres over:

- Hvor mange barn som kan være i garderoben samtidig?
- Hvor mange voksne er det behov for?
- Skal det tilrettelegges for få barn i garderoben samtidig, slik at barna får ro og voksenoppmuntring?
- Hvilke barn bør være i garderoben samtidig?

- Hvem bør barnet med uro og oppmerksomhetsvansker være i garderoben samtidig med?
- Skal en benytte prinsippet «store barn hjelper små»?
- Kan det tilrettelegges for at enkelte barn kan benytte andre rom under påkledningen?
- Barn med konsentrasjonsvansker og uro trenger ofte stor plass rundt seg. Hvor er det mest hensiktsmessig at barnet har sin garderobeplass? For en del barn i denne gruppen passer det best at de har sin plass ved en ende.

For å forebygge en støyende situasjon kan det med fordel legges opp til at ikke alle barna er i garderoben samtidig. Her følger en rekke andre spørsmål som også er relevante når det er «garderobetid».

- Hva gjør de barna som venter på å komme til garderoben? Eller som har kommet inn og «venter» på hva som skal skje videre.
- Barn med uro og konsentrasjonsvansker fungerer best når det er en fast fysisk struktur. I stedet for en løs struktur, vil barna ofte profittere på å gjøre en aktivitet i denne overgangssituasjonen. Kan barna for eks ha en «rolig stund» hvor de har en fast tilvist plass med en avtalt aktivitet, som for eksempel «lese» selv i bildebøker?

Voksenrollen

Drøftinger om hvordan de voksne fordeler ansvaret på en hensiktsmessig måte, som for eksempel hvem følger opp barna som venter og hvem hjelper barna i garderoben er alltid nyttige avklaringer.

Sekvenseringsvansker og planleggingsvansker er ofte et problem for barn med oppmerksomhetsrelaterte vansker. Dette innebærer blant annet at det er vanskelig å vite rekkefølge på hvordan ting skal gjøres. I garderobesituasjonen kan dette medføre at enkelte barn tar på seg støvler før de tar på seg dressen og lignende.

Voksenrollen i forhold til disse barna handler i stor grad om å støtte, oppmuntre og hjelpe barna med riktig rekkefølge under påkledningen. Det er derfor viktig å reflektere over hvordan dette kan gjøres. Skal en instruere barnet plagg for plagg? Skal en legge frem klærne i en naturlig rekkefølge? Her må man prøve seg litt fram for å finne ut hva som er den beste hjelpen for det enkelte barnet. Prinsipper som «Korte beskjeder og en ting av gangen» passer godt her.

Samlingsstund

Den tradisjonelle samlingsstunden er en aktivitet som ofte er fast innarbeidet i den daglige barnehagerutinen for å få en felles start på dagen. Faste aktiviteter er godt for forutsigbarheten for alle barn. Samlingsstund kan imidlertid være krevende for barn med høyt aktivitetsnivå, konsentrasjons- og oppmerksomhetsvansker om man ikke tar hensyn til disse barna.

Samlingsstunden stiller gjerne krav om å sitte i ro, være oppmerksom på tema og kunne vente på tur. Når barna skal ha både fokusert oppmerksomhet og delt oppmerksomhet fordi en del samlinger er i dialogform hvor man må være oppmerksom på skifter i samtaler både mellom barna og de voksne og barna seg imellom. Gjennom samlingsstunden er gjerne også noe framlagt i fortellerform med visuell støtte som bøker og bilder

Hvis det legges opp til aktiviteter som er lite fengende for barnet kan tapsopplevelsen bli stor. Det impulsive barnet med høyt aktivitetsnivå klarer ikke å fokusere, de mister oppmerksomheten, blir urolige og må kanskje forlate gruppa.

Samlingsstunden er trolig den mest strukturerte og voksenstyrte aktiviteten i barnehagen. Rammene er ofte forutsigbare og klare. Det stilles derfor ikke samme krav til organisering og kontroll som de friere aktivitetene, men derimot mer krav til oppmerksomhet, ro og sosial tilpasning.

Målet i samlingsstunden er på lik linje med for eksempel måltidet preget av mange «høyverdige» målsetninger. Barnehagen har vanligvis et inkluderingsperspektiv knyttet til samlingsstunden, og det heter seg gjerne at barna skal utvikle en fellesskapsfølelse, toleranse for mangfold og utvikle sosiale ferdigheter. I tillegg er det som nevnt over også et mål om at barnet skal sitte i ro, vente på tur, rekke opp hånden og være aktiv deltakende i det som foregår.

Det er viktig å være kritisk til hvilke aktiviteter vi fyller samlingsstunden med for at urolige barn med oppmerksomhetsproblematikk skal ha tilsiktet utbytte. Å sitte i lang tid til å høre på hva hvert enkelt barn har gjort i helgen kan eksempelvis bli for krevende og lite fengende for disse barna med oppmerksomhetsvansker og motorisk uro. Hvis denne aktiviteten skal prioriteres, kan det være lurt å vurdere om denne aktiviteten muligvis egner seg bedre under måltidet etter at barna har forsynt seg og er i gang med å spise. Da vil den andre delen av måltidet samtidig gjøres mer strukturert.

Organisering

For at samlingsstund skal bli en hyggelig stund med fokus på glede og mestring for alle, er det noen valg som bør vurderes og diskuteres for å unngå tapsoppvelser for enkeltbarn.

- Skal hele avdelingen vanligvis samles, eller skal barna deles gruppe etter alder og modning?
- Barn med høyt aktivitetsnivå og oppmerksomhetsproblematikk profiterer ofte på forutsigbarhet. Kan det legges inn noen faste element som tydeliggjør start og avslutning, og at dette er på samme måte hver gang?
- Det er blant annet viktig å ta hensyn til barnets oppmerksomhetsvansker, aktivitetsnivå og lave utholdenhet. Tidsrammen må derfor vurderes ut fra barnegruppen og barnet med oppmerksomhetsrelaterte vansker.
- Hvis den voksne legger inn et variert program som tar hensyn til barnets aktivitetsnivå, har hyppig skifte av aktivitet, som musikk, sang, rytmeinstrumenter og bevegelse, kan urolige barn med høyt aktivitetsnivå bli fenget og som regel klare en lengre tidsramme.
- Hvordan utnytte den sterkeste læringskanal? Flere barn med oppmerksomhetsvansker er ofte sterkest på den visuelle kanalen. For å fange barnets oppmerksomhet bør visualisering optimaliseres. Er det mulig å få til dette som et ledd i forberedelsene?
- Hvis den voksne er godt forberedt, har elementer som morsomme innspill og evnen til oppfølgende eller undrende spørsmål, kan det komme godt med for å fremme barnets oppmerksomhet.

Det må også vurderes hvordan man kan gi en god oversikt over dagens innhold. Siden samlingsstund ofte gjennomføres på formiddagen vil det være gunstig å gjennomgå en visuell illustrasjon ved hjelp av en visuell plan.

- For å fremme oppmerksomheten vil en dags og aktivitetsplan med bilder, visuelle symboler kombinert med enkeltord være positivt. Slike planer imidlertid gjerne gunstig for alle barn. Mange barn profiterer også på ytterligere sekvensering. Da viser man også bilder for hva den enkelte aktivitet inneholder. En slik plan vil også kunne kompensere for barnas manglende tidsperspektiv, ved å visualisere hvor langt man er kommet i aktiviteten/på dagen.

Andre rammebetingelser som har betydning er plassering. Det bør være bevisste valg som ligger bak de løsningene som praktiseres:

- Hvilke vurderinger ligger til grunn for hvor og hvordan barna er plassert i samlingsstunden? Barn med høyt aktivitetsnivå og oppmerksomhets vansker er ulike i forhold til hvor og hvordan bør de sitte. For noen vil det være mest hensiktsmessig å ha en fast plassering, gjerne på en ende. For noen kan det medføre at den beste strukturen vil være å sitte på stol ytterst i rekken. Andre vil grunnet motorisk uro ha utbytte av å sitte på golvet eller at de får kompensere for denne uroen gjennom å «fikle» med noe i hånden, for eksempel et viskelær, en ertepose eller lignende. Enkelte ganger trenger barnegruppen da en kort begrunnelse for denne forskjellsbehandlingen.

Voksenrollen

For at samlingsstunden skal bli en positiv opplevelse bør voksenrollen diskuteres og avklares.

- Hvordan kan samlingsstunden best mulig organiseres for å fremme utvikling?
- Hvilke målvalg og aktiviteter er aktuelle for mestringsopplevelser og kan forebygge tapsoppvelser for enkeltbarn?
- Er det avklart en ansvarsfordeling; som for eksempel at en voksen har hovedansvar for å lede og gjennomføre, og hvilke andre som følger opp barnegruppen og barn med spesielle behov? Er det behov for et fang å sitte på?

Når budskapene framlegges er det en fordel om det fokuseres på det som er oppmerksomhetsfremmende, det å være konkret og at visualisering er gjennomgående. For å unngå misforståelser er det lurt å bruke korte setninger.

Det vil være nyttig å observere barnegruppen fortløpende, spesielt med henblikk på det barnet som erfaringsmessig trenger støtte og oppfølging. Det kan være en utfordring «å lese» barnet, støtte, følge opp og være i forkant. Den voksen må observere barnet og ha en avtalt plan B. Hvis barnet ikke klarer å konsentrere seg kan den beste løsningen være å tilby handlingsalternativ, men det må ikke presenteres som et nederlag.